

Т. Ю. ДОМАНОВА

Тетяна Юріївна Доманова, здобувач Київського університету права НАН України

ПІДХОДИ ДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СКЛАДНОЇ ВИНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Проблеми належного з'ясування особливостей суб'єктивної сторони злочинних діянь мають істотне значення для визначення кримінально-правових наслідків таких діянь та забезпечення того, щоб покарання особи, яка вчинила злочин, було необхідним та достатнім і максимально відповідало суспільній небезпечності вчиненого.

Центральне місце у питаннях регламентації ознак суб'єктивної сторони займають питання визначення форм вини та конститутивних ознак кожної із них. Відповідно до статей розділу V Загальної частини Кримінального кодексу України нормативно закріплено дві форми вини: умисел та необережність. Разом із тим, у науці кримінального права та в законодавстві зарубіжних держав виокремлюється третій вид (форма) вини, який поєднує умисел та необережність та охоплює, зокрема, випадки, коли при вчиненні певного діяння в особи був умисел щодо дії і водночас необережність щодо наслідків. У теорії кримінального права такі злочини визначають, як злочини зі «змішаною», «подвійною», «складною», «комбінованою» формою вини.

Враховуючи те, що вітчизняний КК зазначеної форми вини не передбачає, актуальним є дослідження кримінального законодавства зарубіжних держав на предмет виявлення підходів до регламентації випадків складної вини при вчиненні злочину. Дослідники вини за законодавством зарубіжних держав на підставі проведеного аналізу зарубіжного кримінального законодавства стверджують про відсутність єдиних законодавчих підходів до регламентації цього складного кримінально-правового поняття. Особливо це стосується аспекту закріплення легального визначення вини у нормах закону. Як зазначає М. О. Федоров, кримінальні кодекси європейських держав, крім України і Білорусі, поняття вини не визначають, хоча в більшості з них зазначено про такі форми вини як умисел і необережність, однак поняття цих форм у зазначених законодавчих актах взагалі не розкривається¹. Питаннями, пов'язаними зі з'ясуванням змісту терміну «вина» та правової оцінки випадків поєднання різних її форм, займалися ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, до числа яких можна віднести таких вчених як І. Я. Фойницький, М. П. Чубинський, М. С. Таганцев, Л. Є. Владимиров, Б. С. Волков, Л. І. Петражицький, С. В. Познишев, С. А. Тарарухін, В. М. Кудрявцев, П. С. Дагель, А. П. Тузов, К. Є. Ігошев, І. Г. Філановський та інші. За часів незалежної України окремі питання мотиву злочину розглядали у своїх роботах П. А. Воробей, Р. В. Вереша, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, А. В. Савченко, А. П. Шеремет, А. П. Тузов, П. Л. Фріс та інших, однак багато із питань залишаються невирішеними та потребують подальшого вивчення. Зокрема, необхідно встановити законодавчі підходи у зарубіжних країнах до визначення складної форми вини, що і є метою даної статті.

Варто розпочати аналіз підходів до регламентації складної вини у законодавстві зарубіжних держав із близьких до вітчизняної за правовими традиціями систем законодавства, а саме законодавства так званих «пострадянських держав». Відомий російський правознавець О.І. Парог присвятив багато уваги питанням вини у своїй науковій діяльності. Вчений зазначив, що вина є психічним ставленням особи в формі умислу або необережності до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння, у якому виявляється антисоціальна або недостатньо виражена соціальна сутність цієї особи відносно найважливіших соціальних цінностей². У Кримінальному кодексі Російської Федерації поряд із закріпленням умислу та необережності міститься положення, яке регламентує випадки, за яких зазначені форми поєднуються. Відповідно до статті 27 КК РФ, якщо в результаті вчинення умисного злочину заподіюються тяжкі наслідки, які по закону тягнуть більш суворе покарання і які не охоплювались умислом особи, кримінальна відповідальність за такі наслідки настає лише у випадку, якщо особа передбачила можливість їх настання, однак без достатніх для цього підстав самовпевнено розраховувала на їх відвернення, або у випадку, якщо особа не передбачала, але повинна була і могла передбачити можливість настання цих наслідків. У цілому такий злочин визнається вчиненим умисно³. Таким чином, незважаючи на невикористання у аналізованій нормі терміна «необережність», ця стаття оперує поняттями, за допомогою яких ця форма вини розкривається у законі. Також необхідно звернути увагу на дві характерні особливості цитованої норми: по-перше, закріплення положення про те, що відповідне діяння у цілому оцінюється як умисне; по-друге, норма регламентує лише випадок поєднання двох форм вини за тих умов, коли умислом не охоплювались наслідки, які тягнуть більш суворе покарання, іншими словами кваліфікуючі ознаки певного злочину.

У свою чергу, дещо відмінним підходом до регламентації аналізованого питання характеризується КК Білорусі. У статті 25 «Поєднання умислу і необережності при вчиненні злочину» цього кодексу закріплено таке положення «складна вина характеризується умисним вчиненням злочину і необережністю по відношенню до наслідків, з якими закон пов'язує підвищену кримінальну відповідальність»⁴. Також у цій же статті закріп-

лено норму про те, що у цілому такий злочин визнається вчиненим умисно. Характерними особливостями правового регулювання можна назвати такі: по-перше, термінологічна особливість, яка виявляється у використанні терміна «складна вина» та прямому використанні терміну «необережність», по-друге, як і КК РФ, КК Білорусі визначає випадок поєднання форми вини лише щодо наслідків, які посилюють відповідальність.

Щодо термінологічних аспектів закріплення положення про поєднання форм вини, необхідно звернути увагу на те, що поряд із використаними у законодавчих актах термінами «змішана вина», «складна вина», у кримінальних кодексах використовується і такий термін як «умисний злочин, що кваліфікується за його супутнім наслідком». Так, відповідно до ст. 11 КК Грузії «якщо кримінальним законом передбачається підвищення покарання внаслідок настання супутнього наслідку, що не охоплювався умислом винного, таке підвищення можливе тільки у випадку, коли особа здійснила цей наслідок через необережність. Такий злочин визнається умисним». Важливим положенням цього Кодексу є те, що він передбачає можливість необережного (неумисного) ставлення лише до наслідку як ознаки (елементу) злочину, оскільки згідно з ч. 2 ст. 11 «інша ознака, що кваліфікує умисний злочин, інкримінується у вину особи тільки тоді, коли ця ознака охоплювалася її умислом»⁵.

У ст. 9 КК Республіки Польща після розкриття змісту понять «вчинення злочину умисно» (§ 1 «Заборонене діяння вчинюється умисно, якщо особа має намір його вчинити, тобто бажає його вчинити або, передбачаючи можливість його вчинення, погоджується на це») та «вчинення злочину неумисно» (§ 2 «Заборонене діяння вчинюється неумисно, якщо особа, не маючи наміру його вчинити, все таки вчинює його в результаті недотримання обережності, яка вимагається при даних обставинах, не дивлячись на те, чи передбачала або могла передбачити можливість вчинення цього діяння»), у § 3 зазначається, що «винний несе більш сувору відповідальність, яку закон ставить у залежність від певного наслідку забороненого діяння, якщо цей наслідок вона передбачала чи могла передбачити»⁶.

Таким чином, за результатами аналізу наведених нормативно-правових актів можна констатувати, що підхід, який передбачає закріплення норми, яка регулює випадки поєднання двох форм вини є достатньо поширеним у зарубіжних державах. Разом із тим, в основному відповідна норма регламентує випадок, який передбачає умисел щодо усіх ознак основного складу злочину і необережність щодо наслідку як його кваліфікуючої ознаки. Також характерною ознакою правового регулювання аналізованого питання є закріплення норми про те, що відповідний злочин визнається умисним.

У свою чергу, окремі кримінальні кодекси передбачають поєднання двох форм вини і у випадках існування умислу щодо дії при необережному ставленні до наслідків, які є обов'язковою ознакою відповідного злочину. Так, згідно § 20 КК Данії: «якщо покарання чи більша суворість покарання залежить від того факту, що умисний злочин призвів до неумисного наслідку, то застосування такого покарання повинно мати місце, тільки якщо даний наслідок пояснюється недбалістю обвинуваченого чи якщо він в силу своїх можливостей не відвернув настання даного наслідку, після того як дізнався про небезпеку»⁷. Наведене законодавче положення свідчить про те, що відповідна норма регламентує випадки поєднання різних форм вини не лише щодо наслідку як кваліфікуючої ознаки злочину, але й як основної його ознаки.

Особливостями у контексті регламентації форм вини вирізняється КК ФРН, який в п. 2 абз. 9 § 11 встановлює, що «умисним у розумінні цього закону є діяння також тоді, коли воно утворює передбачений законом склад злочину, який стосовно дії передбачає умисел, а відносно спричиненого цією дією спеціального наслідку вважає достатнім необережність». Крім цього, непрямим підтвердженням можливості неоднорідного психічного ставлення до діяння та наслідку злочину є § 18 КК ФРН: «якщо закон передбачає за який-небудь особливий наслідок діяння більш суворе покарання, то це положення стосується виконавця або підбурювача і пособника тільки в тому випадку, якщо йому ставиться у вину по відношенню до цього наслідку, принаймні, необережність»⁸. Таким чином, у КК ФРН відповідну особливість, яка передбачає поєднання двох форм вини сформульовано саме як одну із ознак умисного злочину без використання термінів «складна», «змішана», «комбінована» форма вини, тощо. Крім того, як і КК Данії, КК ФРН характеризується тим, що він регламентує два випадки поєднання форм вини: умисел щодо дії та необережність щодо наслідків як обов'язкової ознаки складу злочину; умисел щодо дії та необережність щодо наслідку як кваліфікуючої ознаки складу злочину.

У ч. 2 ст. 38 КК Японії передбачено, що «якщо особа, що вчинила злочин, під час його вчинення не знала, що вчинює більш тяжкий злочин, ніж той, що вона, на її думку, вчинює, то до неї не можуть застосуватися міри відповідно до вчиненого нею в дійсності більш тяжкого злочину»⁹. В. Гримайло у контексті наведеної норми зазначає, що це формулювання (чи, принаймні, його російськомовний переклад), якщо розуміти його буквально, не дає можливості розглядати ситуації як такі, що регламентують складну вину. Основна проблема, на його думку, полягає в розумінні та тлумаченні словосполучення «не знала», від розкриття внутрішнього змісту якого залежить, що саме (яку саме кримінально-правову ситуацію, чи, можливо, дві одразу) намагався регламентувати законодавець¹⁰. Разом із тим, необхідно зауважити, що використання тих чи інших понять залежить від того, які із них використовуються у відповідному правовому акті. Очевидними є те, що запозичення певного позитивного досвіду має здійснюватись у спосіб, який б був характерним та традиційним для конкретної правової системи. У контексті КК України необхідно зауважити, що норма, яка б регламентувала випадки поєднання двох форм вини має бути сформульована винятково із використанням тих понять, які характеризують умисел та необережність, а саме «усвідомлення», «передбачення», «бажання», «припущення», «самовпевненість», «недбалість».

Щодо терміна, який використовується до позначення аналізованої правової категорії необхідно звернути увагу на те, що використання різних термінів у різних кримінальних законах можна пояснити зокрема, відсутністю єдиної позиції у цьому питанні в науці кримінального права. Так, можна виокремити такі варіанти найменування випадків поєднання різних форм вини: «змішана форма вини», «подвійна вина», «складна форма вини», «складна вина». При цьому, в науці кримінального права існують позиції щодо оцінки зазначених термінів як тотожних за змістом, так і наповнення їх різним змістом. Є. В. Шевченко у цьому контексті пропонує виокремлювати три групи випадків поєднання різних форм вини для позначення яких, на думку вченого, необхідно використовувати різні терміни: першу групу становлять одиничні ускладнені злочини, формула суб'єктивного змісту у яких може бути записана як «умисел + необережність» (умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть), для позначення якої пропонується використовувати термін «подвійна форма вини», друга група – делікти, у яких психічне ставлення винного до похідного наслідку може характеризуватись як умисною, так і необережною формою вини (доведення до самогубства або замаху на самогубство особи, що є наслідком жорстокого з нею поводження), для позначення якого використовується термін «складна форма вини»; третя група – злочини з альтернативно викладеними похідними наслідками, які можуть наставати одночасно, при яких щодо одних наслідків психічне ставлення характеризується умисною формою вини, а щодо інших – необережною. У такому випадку пропонується використовувати термін «комбінована форма вини»¹¹. Існування різних підходів як у законодавстві, так і у науці кримінального права свідчить про те, що питання використання того чи іншого терміну для позначення випадків поєднання різних форм вини потребує детального аналізу. Разом із тим, необхідно зауважити, що створення штучних відмінностей між тотожними за своєю правовою природою правовими поняття та перенесення таких відмінностей у норми закону про кримінальну відповідальність не сприятиме вдосконаленню правозастосовної практики, а скоріше навпаки, ускладнить її. Головним, на наш погляд, є фактор існування відповідної норми у статтях кримінального закону, який може бути забезпечено і без закріплення його назви.

Натомість існують законодавчі акти, у яких випадки необережного ставлення до наслідків при умисній формі вини до дії оцінюються як такі, що не є кримінально-караними. В якості прикладу можна навести КК Республіки Корея. Відповідно до § 2 ст. 15 цього кодексу, параграф перший якої регламентує фактичну помилку, закріплено, що «злочин, покарання за який є більш суворим при наявності певних результатів, не повинен каратися як більш тяжкий злочин у випадку, якщо такі результати не передбачалися»¹². Використання відповідного формулювання «якщо такі результати не передбачались» свідчить про те, що воно охоплює випадки необережного ставлення до наслідків, які згідно аналізованого нормативно-правового акту регулюються за правилами про фактичну помилку, яка, у свою чергу, виключає кримінальну відповідальність.

Таким чином, аналіз кримінального законодавства зарубіжних держав дозволяє виокремити чотири підходи до регламентації випадків поєднання різних форм вини при вчиненні злочину: 1) відсутність норми, яка б регулювала такі випадки; 2) наявність норми, яка регламентує випадки поєднання двох форм вини при умислі щодо дії та необережності щодо наслідків як обов'язкової ознаки злочину; 3) наявність норм, які регулюють випадки поєднання двох форм вини при умислі щодо дії та необережності щодо наслідків як обов'язкової ознаки злочину, а також – за яких має місце необережне ставлення до наслідків як кваліфікуючої ознаки злочину; 4) наявність норми, яка регламентує, що необережне ставлення до наслідків як кваліфікуючої ознаки злочину при умислі щодо дії не може оцінюватись за нормою, яка встановлює відповідальність за такий кваліфікований склад, а отже виключає кримінальну відповідальність за такою нормою.

Також, за результатами проведеного дослідження встановлено існування проблемних питань, які пов'язані із законодавчою регламентацією складної вини. Так, правового значення складна вина може набувати у двох випадках: умисел щодо дії і необережність щодо наслідків; умисел щодо дії та наслідків при необережному ставленні до наслідків, настання яких зумовлює більш сувору міру відповідальності. Проте, як зазначено вище, не всі кодекси, закріплюючи норму, яка б регламентувала поєднання форм вини, передбачають, що така норма поширюється на обидва випадки. Крім того, до числа проблемних можна віднести питання про термін, яким слід позначати поєднання форм вини: «змішана», «подвійна», «складна», «комбінована».

У контексті питання про підходи до регламентації у кримінальному законі положень, які б допускали складну вина при вчиненні злочину, за результатами проведеного дослідження встановлено, що відповідний підхід є досить поширеним у законодавстві зарубіжних держав. У свою чергу, слід констатувати, що внаслідок відсутності норми, яка б визначала правові наслідки складної вини, це питання залишається на розсуд правозастосовувача. Тобто, незважаючи на те, що закон про кримінальну відповідальність не визначає діяння, суб'єктивна сторона якого характеризується умисною формою вини щодо дії та необережністю стосовно наслідків, правозастосувач констатує їх поєднання у відповідних рішеннях. Прикладом застосування такого підходу характеризується судова практика в Україні. Так, відповідно до пункту 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 року № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» у випадках, коли стаття чи частина статті Особливої частини КК передбачає спричинення відповідним діянням загибелі людини чи інших тяжких (особливо тяжких) наслідків, заподіяння таких наслідків через необережність охоплюється цією статтею чи частиною статті і окремою (додатковою) кваліфікацією за іншими статтями Особливої частини КК не потребує. Як приклад відповідного теоретико-практичного положення у зазначеній постанові

наводяться необережне заподіяння смерті чи тяжкого тілесного ушкодження при захопленні заручників, умисному знищенні або пошкодженні майна, перевищенні влади або службових повноважень.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволили визначити два основні аргументи, які свідчать на користь доцільності закріплення у Кримінальному кодексі України положення про поєднання двох форм вини при вчиненні одного діяння: по-перше, поширеність застосування відповідного підходу на практиці, незважаючи на відсутність відповідних правових передумов у кримінальному законі, по-друге, зарубіжний досвід закріплення відповідної норми безпосередньо у кримінальному законодавстві.

¹ Федоров М. О. Поняття вини у сучасній юриспруденції // Наука і правоохорона. – 2013. – № 2 (20). – С. 140–147. – С. 143.

² Рапог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений / А. И. Рапог. – М.: Наука, 2001. – С. 26.

³ Уголовный кодекс Российской Федерации – [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.consultant.ru/popular/ukrf/10_6.html#p276 – Назва з екрану.

⁴ Уголовный кодекс Республики Беларусь – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://etalonline.by/?type=text®num=НК9900275#load_text_nope_1_ – Назва з екрану.

⁵ Уголовный кодекс Грузии. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – С. 90.

⁶ Уголовный кодекс Республики Польша. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – С. 48–49.

⁷ Уголовный кодекс Дании. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс». – 2001 – С. 86.

⁸ Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. А. В. Серебренниковой. – М.: Зерцало, – 2000. – С. 16.

⁹ Уголовный кодекс Японии. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – С. 51–52.

¹⁰ Гримайло В. Неоднорідне психічне ставлення суб'єкта до обставин вчиненого ним злочину: деякі порівняльно-правові аспекти // Бюлетень Міністерства юстиції України. – № 4 (42). – 2005. – С. 89.

¹¹ Шевченко С. В. До питання змісту і співвідношення понять «змішана», «подвійна» і «складна форма вини» в кримінальному праві // Проблеми законності, 2011 – № 115. – [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-soderzhaniya-i-sootnosheniya-ponyatiy-smeshannaya-dvoynaya-i-slozhnaya-forma-viny-v-ugolovnom-prave-1> – Назва з екрану.

¹² Уголовный кодекс Республики Корея. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 80.

Резюме

Доманова Т. Ю. Підходи до регламентації складної вини у законодавстві зарубіжних держав

У статті досліджується кримінальне законодавство зарубіжних держав на предмет регламентації випадків поєднання умислу та необережності при вчиненні одного злочинного діяння. За результатами дослідження встановлено існування проблемних питань, які пов'язані із законодавчою регламентацією складної вини. Правового значення складна вина може набувати у двох випадках: умисел щодо дії і необережність щодо наслідків; умисел щодо дії та наслідків при необережному ставленні до наслідків, настання яких зумовлює більш сувору міру відповідальності. Проте не всі кодекси, закріплюючи норму, яка б регламентувала поєднання форм вини, передбачають, що така норма поширюється на обидва випадки. Крім того, до числа складних віднесено питання про термін, яким слід позначати поєднання форм вини в одному діянні.

Ключові слова: вина, умисел, необережність, складна вина, змішана форма вини.

Резюме

Доманова Т. Ю. Подходы к регламентации сложной вини в законодательстве зарубежных государств.

В статье исследуется уголовное законодательство зарубежных государств на предмет регламентации случаев сочетания умысла и неосторожности при совершении одного преступного деяния. По результатам исследования установлено существование проблемных вопросов, связанных с законодательной регламентацией сложной вини. Правовое значение сложная вина может принимать в двух случаях: умысел относительно действия и неосторожность в отношении последствий; умысел относительно действия и последствий при неосторожном отношении к последствиям, наступления которых обуславливает более строгую степень ответственности. Однако не все кодексы, закрепляя норму, которая бы регламентировала сочетание форм вини, предполагают, что такая норма распространяется на оба случая. Кроме того, к числу сложных проблемных отнесен вопрос о понятии, которым следует обозначать сочетание форм вини в одном деянии.

Ключевые слова: вина, умысел, неосторожность, сложная вина, смешанная форма вини.

Summary

Domanova T. Approaches to the regulation of complex guilt (mens rea) in the law of foreign countries.

The article examines the criminal law of foreign countries in terms of regulation when combined intent and negligence occurred in the commission of a criminal act. The study revealed the existence of issues that are associated with the legislative regulation of complex guilt. Thus, the legal significance of complex guilt can take on two occasions, intent on actions and negligence of the consequences; intent on action and effects by careless attitude to consequences occurrence which causes a higher level of responsibility. However, not all codes, establishing a norm regulating combination forms provide that this rule applies to both cases. In addition, the number of problematic issues include a term used to refer cases a combination of forms of guilt.

Key words: guilt (mens rea), intent, negligence, complex guilt, mixed form of guilt.

О. А. ІВАХНЕНКО

*Олександр Анатолійович Івахненко, аспірант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ХУЛІГАНСЬКИХ ДІЯНЬ

Важливим прийомом отримання кримінально-правових знань є вивчення зарубіжного досвіду криміналізації тих чи інших діянь і порівняння з вітчизняним підходом до відповідних питань. У літературі зазначається, що порівняння залежно від об'єктів дослідження може проводитися на таких рівнях: а) макрорівень – порівняння типів права, правових сімей, правових систем чи галузей права; б) мікрорівень – порівняння правових інститутів, норм, окремих категорій¹. У межах цього дослідження здійснюється порівняння на мікрорівні, при цьому для порівняння використовується кримінальне законодавство тих країн, які не лише належать до однієї правової сім'ї – континентальної правової системи, але й мають найбільшу спорідненість між своїми національними законодавствами внаслідок історичних, соціально-економічних та соціально-психологічних традицій. Отже, для порівняння пропонується дослідити кримінальні кодекси тих держав, які утворилися на пострадянському просторі.

Питання кримінально-правової протидії хуліганським злочинам, у тому числі у порівняльному аспекті, розглядалися у роботах таких українських учених, як В. І. Борисов, І. М. Даньшин, В. Т. Дзюба, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, О. М. Костенко, Л. О. Кузнецова, В. А. Ломако, О. А. Мартиненко, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, М. Л. Наклович, В. В. Налуцишин, А. В. Савченко, В. В. Сташис, А. П. Тузов, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та ін. Але переважна увага при цьому приділялася складу злочину під назвою «хуліганство», тоді як у реальному житті хуліганський характер мають багато інших злочинів і в певних випадках про це або прямо вказується у статтях кримінального закону, або свідчить сам зміст суспільно небезпечних діянь.

Вивчення кримінального законодавства у галузі досліджуваної проблематики показує, що національний законодавець пострадянських країн неоднаковим чином ставиться як до визначення кола діянь, які вважаються хуліганськими, так і до визначення ознак складу хуліганства та інших складів, що містять ознаки діянь, вчинених з хуліганських мотивів, або хоча б і з інших мотивів, але вчинених з очевидним грубим порушенням громадського порядку, однак переважними при цьому залишаються загальні для всіх кримінальних кодексів цих країн положення та тенденції.

Так, у Кримінальному кодексі Литовської Республіки немає окремого складу злочину під назвою «хуліганство», а диспозиція ст. 284 («Порушення громадського порядку»), що міститься у Главі XL «Злочини та кримінальні проступки проти громадського порядку» має такий вигляд: «Той, хто у громадському місці зухвалими діями, погрозами, знущанням, вандалськими вчинками демонстрував неповагу до оточуючих та порушив громадський спокій або порядок»².

Як бачимо, особливістю цього складу злочину є те, що він своїми ознаками охоплює не лише дії, які традиційно називають хуліганством, але також і прояви вандалізму.

Водночас у Кримінальному кодексі Литовської Республіки (далі – КК) прямо передбачаються конкретні складі злочинів, вчинених з хуліганських мотивів, які мають місце на рині кваліфікуючих ознак певних складів злочинів. Зокрема, у п. 8 ч. 2 ст. 129 КК встановлюється відповідальність за вбивство, вчинене з хуліганських мотивів, у п. 8 ч. 2 ст. 135 КК – за вчинене з хуліганських мотивів заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, у п. 8 ч. 2 ст. 138 КК – за вчинене з хуліганських мотивів заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження³.

Більш того, у п. 3 ч. 1 ст. 60 КК Литовської Республіки як обставина, що обтяжує покарання, вказується вчинення злочину з хуліганських мотивів⁴.

Водночас у КК Латвійської Республіки і КК Республіки Молдова має місце склад хуліганства, але відсутні будь-які вказівки на вчинення з хуліганських мотивів інших злочинів.

Склад злочину під назвою «хуліганство» передбачається традиційно у кодексах всіх пострадянських держав (крім КК Литовської Республіки), але ознаки кримінально караного хуліганства суттєво відрізняються за рахунок неоднакових конструкцій диспозицій відповідних статей, у зв'язку з чим, залежно від особливостей конструкції, можна виділити шість типів диспозицій статей, що встановлюють відповідальність за хуліганство як таке:

1) диспозиція, яка містить ознаки так званого «простого» хуліганства і не охоплює жодних ознак зухвалості або цинізму (ст. 195 КК Естонської Республіки⁵);

2) диспозиція, яка містить ознаки простого хуліганства, а також ознаки цинізму (ст. 231 КК Латвійської Республіки⁶);

3) диспозиція, яка містить ознаки хуліганства, поєданого з насильством, знищенням чи пошкодженням майна (ст. 221 КК Азербайджанської Республіки⁷, ст. 258 КК Республіки Вірменія⁸, ст. 239 КК Грузії⁹, ст. 234